

Оксана Кириленко,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
спеціальність 061 Журналістика,
Сумський державний університет
Науковий керівник –
кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри журналістики та філології
Сумського державного університету
Інна Гаврилюк

ГЕНДЕРНИЙ ВИМІР ІНФОРМАЦІЙНОГО ВИРОБНИЦТВА: АУДІОВІЗУАЛЬНЕ МОВЛЕННЯ СУМЩИНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Проаналізовано трансформацію гендерних ролей в аудіовізуальному просторі Сумщини в умовах повномасштабної війни. Наведено статистичні дані, що підтверджують переважання жінок в аудіовізуальних медіа. Увагу приділено психологічній вразливості та емпатійному підходу жінок-журналісток до професії в умовах війни.

Ключові слова: гендер, журналістика, війна, аудіовізуальне мовлення, Сумщина, жінки-журналістки.

Повномасштабна війна росії проти України стала каталізатором глибоких змін у медійному середовищі, зокрема у сфері локального аудіовізуального виробництва. Передусім це стосується зміни гендерного балансу, ролі жінок у журналістській діяльності, їхньому внеску в інформування.

Метою дослідження є розгляд змін у професійній діяльності жінок-журналісток, які працюють у прифронтових умовах, з урахуванням соціального, емоційного та правового контексту.

У науковому дискурсі останніх років простежується підвищений інтерес до проблематики воєнної журналістики крізь гендерну призму. Зокрема, у працях Л. Стайнер [2], Л. Палмер та Дж. Мелкі [3], К. Оргерет [4] висвітлено виклики, пов'язані з сексизмом, браком безпеки та дискримінацією, які супроводжують діяльність жінок-репортерок у зонах воєнних конфліктів. Із початком повномасштабної війни в Україні ця тема набуває дедалі більшої актуальності й в українському медіадискурсі.

У дослідженні як провідний використано метод глибинного інтерв'ю з трьома журналістками, які постійно висвітлюють події у найближчому прикордонні Сумщини, яке постійно обстрілюється ворогом.

Зона бойових дій традиційно асоціюється з чоловічим простором, що обумовлено як соціальними уявленнями про війну, так й історичними особливостями висвітлення конфліктів у медіа. Проте війна в Україні суттєво змінила не лише соціальні ролі, а й гендерний ландшафт журналістики, особливо в регіонах, які опинилися в зоні бойових дій.

Із початком повномасштабного вторгнення рф на територію України значна частина держави автоматично опинилася в зоні активного воєнного конфлікту. Однією з перших, що зазнала ворожого наступу, стала Сумська область, яка має з росією кордон у 564 км. Медійниці Сумщини внаслідок розгортання бойових дій у регіоні їхнього проживання були вимушені адаптуватися до нових умов і фактично перейти до формату воєнної журналістики.

Загалом робота в українських медіа є фемінізованою сферою. За даними Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення та ГО «Жінки в медіа», частка жінок в аудіовізуальних медіа становить до 78 % [1].

Аналіз гендерного представництва в медіа Сумщини, які зайняті виготовленням аудіовізуальної продукції, засвідчив, що наразі жінки значно переважають у них. Так, наприклад, у новинній редакції «Суспільне. Суми» працюють 78 % жінок і 22 % чоловіків. Схожі показники простежуються й в інших місцевих редакціях («Кордон.Медіа» (медіа не належить до аудіовізуальних лінійних, проте виробляє значну частину аудіовізуального контенту, саме тому його взято для аналізу – прим. наша) – 59 % жінок і 41 % чоловіків, «Відікон» – 80 % жінок і 20 % чоловіків). Цей дисбаланс пояснюється як історичними чинниками (низький рівень зарплат у місцевих редакціях), так і відтоком чоловіків до лав Збройних сил України.

У нинішніх реаліях жінки стають воєнними журналістками й цільова аудиторія вже звично сприймає це. Але все ще залишаються питання щодо рівня захисту жінок-репортерок – психологічного, фізичного тощо.

Альона Яцина, представниця Інституту масової інформації на Сумщині, засновниця видання «Кордон.Медіа», акцентує увагу на надзвичайно небезпечних обставинах роботи жінок-журналісток у прифронтових регіонах. Незважаючи на це, журналістки продовжують виконувати професійні обов'язки, сприймаючи інформування суспільства як моральну місію. Цей приклад вказує на важливий аспект: медійна діяльність жінок-журналісток у прифронтових медіа в умовах війни виходить за межі стандартної журналістики і набуває ознак громадянського служіння.

Також Альона Яцина окреслює ще один суттєвий виклик, з яким стикаються сумські медійниці, особливо ті, хто активно взаємодіє з

міжнародними медіа, – нерівність у ставленні до вітчизняних та іноземних журналістів(-ок) з боку представників військових структур і державних органів. Зокрема, місцеві журналісти(-ки) нерідко стикаються з обмеженим доступом до локацій, відсутністю офіційних коментарів або загальною недовірою, тоді як іноземним репортерам(-кам) забезпечується значно вищий рівень комунікаційної підтримки.

Журналістка «Суспільне. Суми» Діана Крахматова акцентує увагу на подвійній вразливості українських жінок-журналісток, які працюють у прикордонних регіонах. Вона підкреслює, що, на відміну від іноземних колег, які зазвичай працюють у зонах бойових дій протягом обмеженого періоду, журналістки локальних медіа не лише виконують професійні обов'язки, а й проживають на цих територіях із родинами. Зі слів журналістки, простежується глибоке емоційне виснаження, що посилюється хронічною невизначеністю та відсутністю чітких перспектив завершення воєнного стану. Тож досвід жінок-журналісток у прифронтових регіонах слід розглядати не лише як професійну діяльність у зоні ризику, а як постійну життєву присутність у конфліктному середовищі.

Олеся Боровик, журналістка локального видання «Кордон.Медіа», акцентує на зрушенні в професійних орієнтирах жінок у журналістиці, що стало особливо помітним в умовах повномасштабної війни. На її думку, пріоритет неупередженості поступово зміщується в бік емпатії, що проявляється у прагненні не лише інформувати, а й підтримувати героїв матеріалів. Емпатія стала новою цінністю, що замінила сувору нейтральність. Такий підхід, попри ризики втрати об'єктивності, дозволяє глибше висвітлювати реальність війни.

Отже, у гендерному ландшафті локального аудіовізуального виробництва в умовах повномасштабної війни відбулися суттєві трансформації. Медіасфера стала ще більш фемінізованою. Така ситуація є результатом воєнних реалій, зокрема мобілізацією чоловіків. Журналістки місцевих редакцій опинилися в новій професійній дійсності, фактично ставши воєнними кореспондентками без належної підготовки, захисного спорядження та елементарних знань про специфіку роботи в умовах бойових дій. Окрім недостатнього рівня безпеки, перед журналістками прифронтових медіа постали й інші виклики – психоемоційне виснаження, яке поглиблюється тривогою про рідних, які проживають разом із ними на прифронтових територіях, нерівність у доступі до інформаційних ресурсів між вітчизняними й іноземними журналістами(-ками). Проте, опинившись у вищезазначених умовах, медійниці не лише зберегли професійну активність,

а й розширили межі журналістської діяльності, перетворивши її на форму громадянського служіння. Вищезазначена ситуація вимагає формування нових підходів до забезпечення правового та соціального захисту жінок-журналісток, які працюють у прифронтових медіа.

Список використаної літератури

1. Гендерний профіль українських медіа. Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, ГО «Жінки в медіа». URL: <https://wim.org.ua/materials/gender-profile-2024/>.
2. Steiner, L. (2017). Women war reporters' resistance and silence in the face of sexism and sexual violence. *Media & Jornalismo*, 17 (30), P. 11–26. https://doi.org/10.14195/2183-5462_30_1ResearchGate+4impactum-journals.uc.pt+4ResearchGate+4
3. Palmer, L., & Melki, J. (2016). Shape Shifting in the Conflict Zone: The strategic performance of gender in war reporting. *Journalism Studies*, 19 (1), 126–142. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2016.1161494>.
4. Orgeret K: Women in War. Challenges and Possibilities for female journalists covering wars and conflicts. In: Carlsson U. Freedom of Expression and Media in Transition. Studies and Reflections in the Digital Age, 2016. Nordicom P. 165–176.